

För enkelt, Feldstein!

Feldstein överdriver och förenklar. Jämfört med mellankrigsperioden har 1960- och 1970-talens keynesianska ekonomiska politik i rader av industriländer varit mycket framgångsrik. Keynesianismen kommer även fortsättningsvis att vara en grund för den ekonomiska politiken; Feldstein önsketänker då han talar om en reträtt från keynesianismen.

Feldstein är en framstående ekonom som gjort fina insatser både inom ekonomisk teori och empirisk forskning. Han intar en enastående position både som chef för det anrika National Bureau of Economic Research och nu för tillfället som ledare av presidentens Council of Economic Advisers. Feldstein är liberalt konservativ men inte reaktionär, en stark förordare av ett fritt marknadssystemets förmåga att klara väsentliga ekonomiska problem och störningar och djupt misstänksam mot all ingripande statlig politik. Och det är inte endast fråga om tro och predikan. Feldstein har i en rad arbeten underbyggt sina slutsatser med djuplodande teoretisk och empirisk analys.

Den uppsats som här skall diskuteras är emellertid av annat slag. Den är klar, har ett energiskt framfört budskap men är förvånansvärt ensidig och nyanslös. Texten är full av förmodanden beträffande allt ont som keynesiansk politik fört med sig. Man saknar varje försök

till förståelse av meningen med och värdet av det keynesianska synsättet som grund för ekonomisk politik.

Feldstein gör en distinktion mellan keynesiansk analys och keynesiansk ekonomisk politik. Han har vissa positiva omdömen om bidrag till makroteorin som grund för ekonomisk forskning. Men detta nämns bara i förbigående och utan motivering. För mig ter det sig paradoxalt att ifrågasarande typ av analys av totala effektiva efterfrågan och dess effekter på arbetslöshet och inflation kan vara värdefull som bidrag till vår förståelse av den ekonomiska verkligheten men att däremot ekonomisk-politiska slutsatser och rekommendationer, som härrör ur dessa teorier, kan bli så absolut felaktiga. Feldstein går aldrig in på detta i och för sig intressanta problem.

Keynesiansk analys anpassades till nya betingelser

Det är möjligt enligt Feldstein — men inte mer än så — att Keynes teori i *General Theory* var adekvat för att förklara stagnation och bestående hög arbetslöshet under 30-talet. Men sedan tillämpades denna keynesianska teori och politik efter världskrigets slut under helt andra betingelser. I viss mån är väl alla överens om detta. Men det var ju ändå så att keynesiansk analys och motsvarande politikkonklusioner med betydande framgång anpassades till dessa nya betingelser.

Det verkar som om Feldstein anser att keynesiansk metodik alltid bara syftar till förklaring och lösning av arbetslöshetsproblem. Men Keynes själv tog ju fatt på *inflationsproblematiken* under andra världskriget, lanserade analysen av efterfrågeöverskott och inflationsgap (i *How to pay for the war*, 1940). I dessa kalkyler — som under min ledning utvecklades till "hög konst" inom

ERIK LUNDBERG är professor emeritus vid Handelshögskolan i Stockholm. Han har sedan starten varit medlem i SNS Konjunkturråd.

Konjunkturinstitutet åren 1946—48 — var det just utbudssidan med raden av flaskhalsar som var föremål för intresse och för politikåtgärder. Det var i hög grad fråga om ett keynesianskt synsätt: för hög total effektiv efterfrågan — eller för litet ex ante sparande i förhållande till gällande investeringsplaner — gav upphov till inflationstryck och underskott i bytesbalansen. Och den stabiliseringspolitik som rekommenderades gick ut på *restriktiv* finanspolitik i olika former.

Visst har Feldstein rätt i att de storartade felprognoserna om en kommande stor efterkrigsdepression i USA byggde på keynesianskt synsätt och motsvarande metodik. Men felprognosen berodde egentligen inte på någon keynesiansk bias, dvs någon hänvisning till "det kapitalistiska marknadssystemets oförmåga att generera tillräcklig volym på effektiv efterfrågan". Metodologiskt sett kunde prognosmakarna lika väl ha frammanat en vision om övertryck och inflationstendens. I ett av konjunkturinstitutets alternativ för efterkrigskonjunkturen frammanades denna bild. Men alternativet ansågs mindre sannolikt än depressionsfallet. Misstaget låg i en fundamental underskattning av de eftersatta behoven för investeringar och konsumtion och hur snabbt dessa kunde mobiliseras till effektiv efterfrågan. Prognoserna byggde i hög grad på mekaniska analogier med den djupa depressionen efter första världskriget.

Ensidigt fördömande

Feldsteins fördömlse av keynesiansk stabiliseringspolitik under 50- och 60-talen finner jag alltför ensidig och enkel. Det är ju ändå egentligen en fantastisk prestation detta att raden av industriländer lyckades hålla uppe totala efterfrågan och i genomsnitt fick hög sysselsättning — med små recessioner — under ett kvarts sekel. Kontrasten till mellankrigsperioden är ju dramatisk. Denna politikinriktning byggde till syvende og sist på ett keynesianskt synsätt beträffande mål och medel för den löpande stabiliseringspolitiken. Däremot

är jag ense med Feldstein om att inriktningen på lågräntepolitik och alltför elastisk monetär expansion kan och bör uppfattas som en keynesiansk bias, som på lång sikt visade sig farlig.

Jag har också svårt att acceptera Feldsteins synpunkter på "Keynesianers generellt fientliga" inställning till sparande och kapitalbildning. 30-talets problemställning var givetvis ett specialfall. Men under efterkrigstiden blev ju hög tillväxt och därför erforderlig hög investeringskvot centrala mål och direkt förenliga med keynesianskt synsätt och stabiliseringspolitik. Tillväxtpotential och adekvat efterfrågetillväxt blev ett återkommande tema. I tillväxtmodellerna blev hög och stabil effektiv efterfrågan en nödvändig betingelse för en erforderlig investeringskvot.

Det är sålunda inte sant att "Keynesianer" försummade utbudssidan. Tidigt — den empiriska verkligheten talade sitt tydliga språk — blev problemet om utbudssidans elasticitet föremål för prövning. I närheten av full sysselsättning blev raden av flaskhalsar ett uppmärksammat problem. Det var särskilt bristen på arbetskraft — lokalt och yrkesmässigt — som verkade bromsande och inflationsdrivande. Man kan säga att hela problemställningen omkring Phillipskurvan markerade ett försök att ge uttryck för utbudssidans reaktionsätt. Phillipsrelationen var ju också ett utflöde av keynesianskt tänkande.

Det är inte heller rimligt att, som Feldstein gör så kategoriskt, fördöma "fine tuning" i den under 50- och 60-talen förda stabiliseringspolitiken. Vid sidan om missar fanns det perioder av framgång (som i Sverige 1956—64). Men vi är alla ense om att ambitionsnivån tenderade att bli för hög i förhållande till förmågan att leverera goda konjunkturprognoser och behärska de tre "lagsen" i stabiliseringspolitiken.

Berättigad oro

Allt detta sagt till kritik av Feldsteins alltför enkla teser. Men det finns också en hel del av berättigad oro och betänklighet i Feldsteins exposé. Det är sålun-

da utan tvivel så att keynesianer tenderade att försumma villkoren för effektivt fungerande marknader med effektiv prisbildning som nödvändig förutsättning för att ett högt efterfrågetryck (motsvarande full sysselsättning) skulle ge bra resultat. 1970-talet har gett övertygande exempel på hur felsatta växelkurser, för höga lönekostnader m m förstört villkoren för en expansiv ekonomisk politik.

Framför allt har just själva framgången med en expansiv keynesiansk politik under 50- och 60-talen successivt undergrävt de gynnsamma betingelserna för fortsatt framgång. Vi har hela problematiken kring en ackommoderande stabiliseringspolitik som Feldstein dock inte explicit tar upp. De små recessionerna fungerade till en tid som andhämtningspauser i inflationstendensen som syntes förhindra kumulativa och accelererande prisstegringsförlopp. Men tendensen till löneinflation förstärktes successivt när just en ackommoderande politik gav fritt rum för uppdrivna lönehöjningskrav. Oljeprisexplosionerna förstärkte inflationstrenden och inflationsförväntningar. Medan man tidigare talade om inflation som följd av en alltför expansiv politik med för hög sysselsättning har debatten nu vänt på kausaliteten. Hög inflationstakt orsakar stigande arbetslöshet, bl a via den restriktiva inflationspolitik som framvingas. Detta har ju t o m blivit en ledande tanke hos den nya svenska regeringen!

Statligt ingripande — central fråga

Huvudinvändningen mot keynesianismen hänför sig — som också framgår av Feldsteins artikel — till djupare *politiska och ideologiska frågor*. Visst vill flertalet keynesianer hysa förtroende till ett relativt fritt marknadssystemens effektiva funktionsförmåga under rimliga förutsättningar. Men för dem är en nödvändig men inte tillräcklig förutsättning att totala effektiva efterfrågan varken är för låg eller för hög. Marknadssystemet fungerade illa under stora delar av 30-talet och också under år av

övertryck, som i Sverige 1946—48 och 1973—74. Men till skillnad från Feldstein och hans "anhang" tror "vi" inte på att ett fritt marknadssystem av sig själv löser sysselsättningsproblemen — i varje fall inte utan enorma samhällskostnader som var fallet 1920—22 i Sverige likaväl som 1980—83 i USA och England. Keynes själv var ytterst osäker beträffande investeringarnas stabilitet inom ramen för ett marknadssystem. Han talade ju om finansierings-systemets labilitet, om fundamental osäkerhet i avkastningsförväntningar, om "animal spirits". Statliga ingripanden och styrning blir nödvändiga enligt Keynes. Och här gäller fortfarande stor osäkerhet bland keynesianer.

En central fråga gäller om en aktiv (keynesiansk) inställning till löpande ekonomisk politik måste betyda ständigt växande statligt ingripande och ökande offentlig sektor. Detta synes vara Feldsteins mening — och det var också Eli F Heckschers varning under 30-talsdebatten. Enligt min mening behöver det inte vara så — men det finns utan tvivel starka tendenser i denna riktning. Den aktiva arbetsmarknadspolitik är ett utflöde av keynesianskt tänkande — och den har blivit lika nödvändig i hög- som lågkonjunktur. Man kan också som Feldstein hävda att skatte- och annan utjämningspolitik härrör ur ett keynesianskt inflytande — bl a via en "socialistisk" avsikt att hålla tillbaka tendensen till för högt sparande. Jag är övertygad om att den politiska viljan till inkomstutjämning i huvudsak är oberoende av sådan influens. Tvärtom har vi keynesianer i Sverige sett problematiken som ett *dilemmafall*: det autonoma målet om inkomstutjämning, inklusive låga vinster, står i konflikt med mål om hög tillväxt och hög sysselsättningsgrad.

Högt efterfrågetryck — nödvändigt villkor

Feldstein hävdar med bestämdhet att vi definitivt är på väg bort från den keynesianska idévärlden, att den har övergetts av upplysta yngre ekonomer. Jag

är säker på att detta är ett önsketänkande och att Feldstein har fel i denna prognos. Klart är endast att överförenklade former av keynesianism, likaväl som av monetarism, är på väg ut eller har försvunnit. Idag talar vi ibland om global keynesianism — just mot bakgrunden av erfarenheten att ett enskilt land under rådande växelkursregim inte förmår driva en autonom expansionspolitik. Liksom på 30-talet utgör kombinationen av stagnation och orimligt hög arbetslöshet och lågt utnyttjande av världens produktionspotential huvudproblemet. Det är ett både cyniskt och snedvidet synsätt bakom Feldsteins formulering, att föreställningen om att hög arbetslöshet skulle bero på otillräcklig efterfrågan "är helt enkelt fel". Ingen realistisk ekonom förnekar att

för höga lönekostnader, snedvridna lönerelationer och av skatter fördärvad "incitamentsstruktur" medför allvarlig strukturarbetslöshet — och *i möjlig mån* bör rättas till. Men ett tillräckligt högt efterfrågetryck i ledande industriländer och globalt är ändå ett absolut nödvändigt villkor för att stagnationstendenser skall brytas. Neokeynesianer pläderar för olika former av inkomstpolitik — som ju med framgång prövats i några länder — som led i en expansiv ekonomisk politik. Denna metod att dämpa inflationstendenser och förhindra nya inflationsförväntningar behöver inte vara mera naiv än Feldsteins tro på marknadssystemets effektiva sanering och därefter följande funktionsduglighet.